

Marek Niewęglowski, Tomasz Kacprzak

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

PREFERENCJE ROLNIKÓW W ZAKRESIE DORADZTWA W GOSPODARSTWACH ROLNYCH POWIATU WĘGROWSKIEGO

*FARMERS' PREFERENCES IN THE RANGE OF ADVISING
IN AGRICULTURAL FARMS IN WĘGRÓW DISTRICT*

Słowa kluczowe: doradztwo, gospodarstwo rolne, powiat węgrowski

Key words: advising, agricultural farm, Węgrów district

JEL codes: Q19

Abstrakt. Celem artykułu jest ocena preferencji w zakresie usług doradczych dla rolników indywidualnych, świadczonych przez pracowników ośrodków doradztwa rolniczego i firmy prywatne. Na podstawie wyników ankiety przeprowadzonej we wschodniej części województwa mazowieckiego w powiecie węgrowskim stwierdzono, że większość ankietowanych korzysta z doradztwa państwowego – 75% rolników. Prawie 68% ankietowanych osób było zainteresowanych uzyskaniem informacji o instrumentach pomocowych, które mają wpływ na poprawę rentowności gospodarstw. Bardzo dużo uwagi rolnicy skupiali też na nowych technologiach oraz na wyposażeniu technicznym gospodarstw (48% odpowiedzi). Obecna sytuacja polskiego rolnictwa wymaga w dalszym ciągu wsparcia, zarówno przez doradztwo państwowe, jak i prywatne.

Wstęp

Na obszarze województwa mazowieckiego podstawową instytucją świadczącą usługi doradcze dla rolników jest Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Warszawie (MODR). MODR jest państwową jednostką organizacyjną posiadającą osobowość prawną, podległą ministrowi właściwemu do spraw rozwoju wsi, działającą na podstawie *Ustawy z dnia 22 czerwca 2016 roku o zmianie ustawy o jednostkach doradztwa rolniczego* [Dz.U. 2016 poz. 365 ze zm.] oraz Zarządzenia nr 30 Dyrektora MODR [2016] zgodnego z *Zarządzeniem Nr 34 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 sierpnia 2016 roku w sprawie nadania Statutu Mazowieckiemu Ośrodkowi Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Warszawie*.

Działalność doradcza MODR w głównej mierze ukierunkowana jest na poprawę konkurencyjności polskiego sektora rolnego, poprawę warunków pracy i życia na polskiej wsi oraz podnoszenie poziomu kwalifikacji zawodowych mieszkańców obszarów wiejskich województwa mazowieckiego. Kierunki działania MODR wynikają ze strategii rozwoju Mazowsza, programów rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich oraz aktualnych potrzeb i oczekiwań społeczności wiejskiej. Przy realizacji zadań MODR współpracuje m.in. z instytucjami administracji rządowej i samorządowej, organizacjami rolników, placówkami naukowo-badawczymi, szkołami oraz placówkami oświatowymi.

Dynamiczne przemiany, związane z przekształceniami ustrojowymi oraz społeczno-gospodarczymi, mające wpływ na poziom rozwoju rolnictwa, powodują potrzebę dostosowania doradztwa rolniczego do aktualnych potrzeb. Zmiany te powodują ewolucję potrzeb klientów ośrodków doradczych. Pociąga to za sobą przekształcenia organizacji, zakresu działania i finansowania doradztwa rolniczego. Wobec dynamicznych zmian gospodarki żywnościowej, ośrodki wyspecjalizowane w doradztwie rolniczym są inspirowane do tego, aby dostosowywać zakres swoich działań do zmieniających się potrzeb rolników [Kujawiński 2012].

Działalność usługowa ośrodków doradztwa rolniczego (ODR) w ostatnich latach, w związku z trudną sytuacją finansową, w dużej mierze skupia się na pomocy przy wypełnianiu wniosków,

opracowywaniu biznesplanów inwestycyjnych, jak również świadczeń i innych usług dla rolnika. Praca doradców w wysokim stopniu ułatwia rolnikom przewyższanie zagniatanych procedur w ubieganiu się o środki unijne i dotacje. Jest to bardzo odpowiedzialne i trudne zadanie, zważywszy na nakładane przez Unię Europejską (UE) sankcje ekonomiczne i gospodarcze [Kujawiński 2003].

Celem podjętych badań była analiza preferencji w zakresie usług doradczych dla rolników indywidualnych prowadzonych przez pracowników państwowych służb doradczych i firmy prywatne.

Materiał i metodyka badań

Postawiony cel pracy zrealizowano na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w 2016 roku, którymi objęto producentów rolnych na terenie powiatu węgrowskiego, położonego we wschodniej części województwa mazowieckiego. W badaniach próbę ustalono w drodze losowego doboru prostego i stanowiło ją 112 osób. Analizowane gospodarstwa leżą na obszarze typowo rolniczym z gospodarstwami o małej, średniej i dużej powierzchni. Na tym terenie usługi dla rolników świadczy MODR w Warszawie Oddział Siedlce oraz prywatne podmioty.

W badaniach uwzględniono oczekiwania w zakresie doradztwa rolniczego i jego ocenę. Zwrócono uwagę na zadania stawiane przed doradztwem oraz wskazano na oczekiwane formy pomocy ze strony doradztwa rolniczego. W badaniach zastosowano metodę wywiadu bezpośredniego przeprowadzonego na podstawie kwestionariusza z pytaniami zamkniętymi, z możliwością wyboru jednej lub wielu proponowanych odpowiedzi (zaznaczono przy pytaniu).

Wyniki badań

W badaniach uczestniczyło 112 właścicieli gospodarstw rolnych. Struktura ankietowanych osób była zróżnicowana. Najwięcej badanych osób było w wieku 35-44 (34,8%) oraz z wykształceniem średnim (54,5%). Zdecydowana większość respondentów miała kwalifikacje rolnicze (70,5%). Najwięcej rolników (58,0%) miało gospodarstwa o średniej powierzchni 10-20 ha, z przewagą produkcji roślinnej (52,7%).

Integracja Polski z UE oraz społeczno-polityczne przemiany z końca XX wieku znacząco wpłynęły na postęp w rolnictwie, jednocześnie kreując zapotrzebowanie na nowoczesną wiedzę. Na podstawie opinii badanych rolników z terenu powiatu węgrowskiego, na jakikolwiek kontakt z doradztwem rolniczym wskazywało 91,1% ankietowanych osób (102 gospodarstwa). Wyłącznie z państwowego doradztwa rolniczego korzystało 46,4% badanych rolników (tab. 1). Z usług komercyjnych firm doradczych korzystało ponad 16% ankietowanych osób. Natomiast z obu form doradztwa rolniczego korzystało ponad 28% badanych rolników.

Tabela 1. Korzystanie z doradztwa przez ankietowanych rolników

Table 1. Use of consultancy by surveyed farmers

Doradztwo/ <i>Consultancy</i>	Liczba rolników/ <i>Number of farmers</i>	Udział/ <i>Partici- pation [%]</i>
Państwowe/ <i>State</i>	52	46,4
Prywatne/ <i>Private</i>	18	16,1
Państwowe i prywatne/ <i>State and private</i>	32	28,6
Nie korzystano z doradztwa/ <i>No counseling was used</i>	10	8,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych

Source: own elaboration based on questionnaire data

Właściciele małych (do 10 ha) i dużych gospodarstw (powyżej 20 ha) w mniejszym stopniu korzystali z państwowych usług doradczych (tab. 2). Podstawowym odbiorcą usług doradczych świadczonych przez ODR-y były średnie gospodarstwa (20 i 36,3%). Właściciele małych gospodarstw, które produkują na własne potrzeby, sporadycznie korzystali z usług firm prywatnych. Natomiast kierujący dużymi gospodarstwami korzystali głównie z doradztwa udzielanego przez firmy prywatne, świadczące usługi czy dostarczające technologie niezbędne do produkcji.

W badanej grupie rolników (102 rolników) korzystających z usług doradczych, z usług

Tabela 2. Preferencje rolników dotyczące rodzaju instytucji doradczej w zależności od wielkości gospodarstwa

Table 2. Farmers preferences concerning types of advising institutions depending on a farm's size

Wielkość gospodarstwa/ Size of farms	Instytucje doradcze/Advisory institutions					
	państwowe/state		prywatne/private		państwowe i prywatne/ state and private	
	liczba/number	%	liczba/number	%	liczba/number	%
Do/Up to 10 ha	9	8,8	-	0,0	2	2,0
10-20 ha	37	36,3	3	2,9	21	20,6
20-50 ha	6	5,9	12	11,8	8	7,8
Powyżej/Over 50 ha	-	0,0	3	2,9	1	1,0
Razem/Total	52	51,0	18	17,6	32	31,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych

Source: own elaboration based on questionnaire data

zarówno niepłatnych, jak i płatnych, skorzystało najwięcej rolników, bo aż 61,8%. Wyłącznie z usług niepłatnych skorzystało 15,7% ankietowanych osób, natomiast 22,5% skorzystało tylko z usług płatnych.

W gronie osób korzystających z państwowych usług doradczych (84 osoby), rolnicy najbardziej byli zainteresowani doradztwem pozwalającym im uzyskać wsparcie finansowe z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) – 67,9%, na kolejnym miejscu znalazło się doradztwo technologiczne i techniczne (17,9%). Pozostałe potrzeby z zakresu usług związanych z przedsiębiorczością pozarolniczą, doradztwem ekonomiczno-organizacyjnym i marketingowym stanowiły razem 14,2% (tab. 3).

Oceniając przygotowanie pracowników ośrodków doradztwa rolniczego do świadczenia usług i upowszechniania postępu na obszarach wiejskich, badani rolnicy stwierdzili, że 34,5% doradców ma bardzo dobrą wiedzę i odpowiednie kwalifikacje, 58,4% doradców w sposób zadowalający świadczy usługi, a 7,1% nie ma wystarczającej wiedzy. Na taką ocenę pracy doradców składa się wiele czynników. Jednym z nich jest płaca (płaca zasadnicza), która często oscyluje w granicach płacy minimalnej. Osiąganie niskiego wynagrodzenia skutkuje tym, że najlepsi doradcy rezygnują z tej pracy i przechodzą do innych instytucji lub podmiotów gospodarczych sektora agrobiznesu.

Ankietowane osoby za najbardziej oczekiwane formy pomocy od doradztwa państwowego (tab. 4) uznały porady indywidualne oraz kursy i szkolenia. Takiej formy pomocy oczekiwali około 70% respondentów. Dużym zainteresowaniem producentów rolnych cieszyły się wystawy specjalistyczne i targi rolnicze (23,8%). Może to wynikać z organizowanych w Siedlcach przez MODR targów rolniczych pod nazwą „Międzynarodowe Dni z Doradztwem Rolniczym”, które co roku skupiają kilkuset wystawców z sektora rolniczego i gromadzą 40-50 tys. odwie-

Tabela 3. Zainteresowanie rolników poszczególnymi grupami usług doradczych

Table 3. Farmers' interest in particular groups of advisory services

Usługi doradcze/Advisory services	Liczba odpowiedzi/ Number of responses	Odsetek odpowiedzi/ Percentage of responses
Wsparcie finansowe z PROW/ Financial support from the RDP	57	67,9
Technologiczne i techniczne/ Technological and technical	15	17,9
Przedsiębiorczość pozarolnicza/ Non-agricultural entrepreneurship	7	8,3
Ekonomiczno-organizacyjne/ Economic and organizational	4	4,7
Marketingowe/Marketing	1	1,2
Razem/Total	84	100

Źródło: obliczenia własne na podstawie badań ankietowych

Source: own elaboration based on questionnaire data

Tabela 4. Oczekiwane przez producentów rolnych formy pomocy doradczej

Table 4. Advisory aid expected by agricultural producers

Formy pomocy/ <i>Agricultural aid expected</i>	Liczba odpowiedzi/ <i>Number of responses</i>	Odsetek odpowiedzi/ <i>Percentage of responses</i>
Porady indywidualne/ <i>Individual advice</i>	37	44,0
Kursy i szkolenia/ <i>Courses and training</i>	22	26,2
Wystawy specjalistyczne/ <i>Specialized exhibitions</i>	11	13,1
Targi rolnicze/ <i>Agricultural fair</i>	9	10,7
Literatura fachowa/ <i>Professional literature</i>	3	3,6
Broszury i ulotki/ <i>Brochures and leaflets</i>	2	2,4
Razem/ <i>Total</i>	84	100

Źródło: obliczenia własne na podstawie badań ankietowych
Source: own elaboration based on questionnaire data

Tabela 5. Rodzaje postępu w rolnictwie, którymi byli najbardziej zainteresowani rolnicy

Table 5. Types of progress in agriculture, which are most interested in farmers

Rodzaje postępu/ <i>Types of progress</i>	Liczba odpowiedzi/ <i>Number of responses</i>	Odsetek odpowiedzi/ <i>Percentage of responses</i>
Postęp technologiczny i techniczny/ <i>Technological and technical progress</i>	49	48,0
Postęp biologiczny/ <i>Biological progress</i>	30	29,4
Postęp produkcyjny/ <i>Production progress</i>	17	16,7
Postęp ekonomiczno-organizacyjny/ <i>Economic and organizational progress</i>	6	5,9
Razem/ <i>Total</i>	102	100

Źródło: obliczenia własne na podstawie badań ankietowych
Source: own elaboration based on questionnaire data

usługi przez jednostki prywatne i ODR-y utrzymują się na podobnym poziomie. Jednak firmy prywatne elastyczniej reagują na kształtowanie poziomu cen swoich usług. Łatwiej można u nich uzyskać niższą cenę, mniejsza jest biurokracja, większa jest skuteczność i lepsze dostosowanie udzielanych usług do potrzeb beneficjenta. Wolniejsza reakcja MODR na zmianę cen wynika z długotrwałych procedur, przez które musi przejść zatwierdzenie nowego cennika, co powoduje wydłużenie jego wprowadzenia nawet do kilku czy kilkunastu tygodni.

dzających osób. Targi te cieszą się dużą popularnością.

Upowszechnianie postępu w rolnictwie rozpoczyna się przez zorganizowaną działalność prowadzącą do dostarczania rolnikom pomocy w zastosowaniu osiągnięć nauki, zdobyczy techniki w ich gospodarstwach, a także w dziedzinie życia społecznego wsi. Zakres postępu zależy w głównym stopniu od osób go rozpowszechniających [Wawrzyniak 2000]. Producenci od doradców oczekują szczególnie skuteczności, szerokiej wiedzy i praktycznych umiejętności. Dobry doradca powinien być dyspozycyjny i otwarty na problemy rolników.

Rolnicy najbardziej zainteresowani byli informacjami na temat postępu technicznego i technologicznego (48%). Na kolejnym miejscu znalazły się porady z zakresu postępu biologicznego (29,4%). Taka struktura udzielonych odpowiedzi związana jest z tym, że rozwój gospodarstwa pod względem technicznym oraz biologicznym (nowe odmiany roślin i rasy zwierząt) będzie miał pozytywny wpływ na jego wyniki produkcyjne i ekonomiczne (tab. 5).

Następnym zagadnieniem podjętym w ankietach była odpłatność za usługi. Ankieterowani rolnicy twierdzili, że gotowi są płacić tylko za takie usługi, które dają konkretne efekty finansowe, zazwyczaj są to usługi związane z pozyskiwaniem środków z UE. Dlatego gotowi byli oni do ponoszenia opłat za specjalistyczne doradztwo technologiczne. Na temat bezpłatnego doradztwa w MODR badani rolnicy twierdzili, że jest bardzo mało odpowiednich specjalistów (11,8% odpowiedzi) i w związku z tym porad szukają w firmach prywatnych.

Wysokość opłat za wykonywane

Spśród ankietowanych rolników dla 70,2% z nich istotą doradztwa państwowego jest pewność i stałość jego funkcjonowania. Równocześnie rolnicy dostrzegali zmiany zachodzące w doradztwie państwowym (63,1%), co pozytywnie zachęcało do korzystania z usług ODR-ów.

Podsumowanie

Dane zawarte w ankietach wskazują, że rolnicy oczekują postępu w swoich gospodarstwach w związku z zastosowaniem nowoczesnej techniki i technologii produkcji. Ma zapewnić im to odpowiednia wiedza z tej dziedziny oraz środki finansowe pozyskane z funduszy unijnych. Zapotrzebowanie na racjonalne doradztwo w kwestii doboru sprzętu technicznego do gospodarstw wynika z szerokiej gamy ofert maszyn i ciągników rolniczych, różniących się parametrami eksploatacyjno-technicznymi, cenami i innymi czynnikami. Dokonanie racjonalnej decyzji o wyposażeniu gospodarstwa w sprzęt techniczny jest bardzo trudne i daje duże możliwości (szczególnie firmom prywatnym), świadczenia usług, które związane są przeważnie ze sprzedażą odpowiedniego sprzętu.

Ciągły wzrost konkurencji i specjalizacji produkcji w gospodarstwach stanowi czynnik wspierający wzmocnienie roli doradztwa, szczególnie komercyjnego w procesie wdrażania postępu biologicznego. Odpowiedni postęp biologiczny ma zapewnić osiągnięcie wysokich wyników produkcyjnych, które będą przekładały się na wyniki ekonomiczne.

Obecna sytuacja polskiego rolnictwa wyraża się niskim poziomem rozwoju rolnictwa, niewystarczającymi nakładami finansowymi państwa, jak i w dalszym ciągu zbyt małymi dochodami gospodarstw rolnych. Wymaga więc wsparcia przez państwowe jednostki doradcze, których aktywność na rynku usług doradczych powinna być uzupełniana przez doradztwo prywatne.

Literatura/Bibliography

- Kujawiński Wenancjusz. 2003. Nowy zawód – doradca rolniczy (A new profession - agricultural advisor). *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego* 1/2: 15-27.
- Kujawiński Wenancjusz. 2012. *Metodyka działalności upowszechnieniowej publicznej rolniczej organizacji doradczej* (Methodology for the dissemination of a public agricultural advisory organization). Poznań: CDR w Brwinowie, Oddział w Poznaniu.
- Wawrzyniak Bogdan M. 2000. *Doradztwo w agrobiznesie* (Consulting in agribusiness). Włocławek: Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna we Włocławku.
- Ustawa z dnia 22 czerwca 2016 r. o zmianie ustawy o jednostkach doradztwa rolniczego (The Act of 22 June 2016. Amending the Act on agricultural advisory units). Dz.U. 2016 poz. 365 ze zm.
- Zarządzenie nr 30/2016 Dyrektora Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego z dnia 16 grudnia 2016 roku w sprawie wprowadzenia Regulaminu Organizacyjnego Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Warszawie (Regulation No. 30/2016 of the Director of the Mazovian Agricultural Advisory Center of 16 December 2016 on the introduction of the Organizational Regulations of the Mazowieckie Ośrodek Doradztwa Rolniczego with its registered office in Warsaw).

Summary

This paper presents preferences whiting the range of thematic area of advising in individual agricultural farms by agricultural advising centres and private companies. Based on results of questionnaire, carried out in eastern Masovian province in Węgrów district, it was stated that majority (75%) of farmers-respondents avail themselves of state's advising. Almost 68% of respondents are interested in getting information about helping programmes that affects positively on farms' profitability. Farmers are also concerned about new technologies and farms technical equipment – 48% of answers. Current situation of polish agriculture constantly requires support from both private and public advising centres.

Adres do korespondencji
dr inż. Marek Niewęglowski
dr Tomasz Kacprzak (orcid.org/0000-0003-3156-8988)
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach
Instytut Agronomii, Zakład Ekonomiki Rolnictwa i Agrobiznesu
ul. Prusa 14, 08-110 Siedlce tel. (25) 643 12 90
e-mail: marek.nieweglowski@vp.pl; tomasz.kacprzak@uph.edu.pl